

Congruence & Distortion

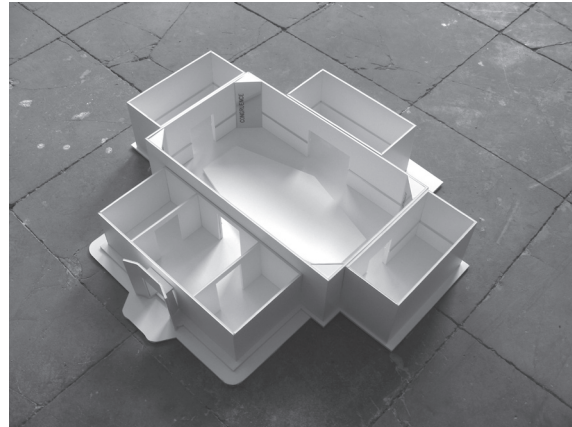
the critical presence of Flemish Architecture

ssa/37

In "Complexity and Contradiction in Architecture" (1966) betoogt Robert Venturi dat het bedrijven van architectuur een kapitale kritische arbeid veronderstelt. Die arbeid vindt pas zijn bestemming in een volwaardige, i.e. complexe en op de realiteit gebaseerde architectuur. Architectuur is immers een vorm van communicatie. Ze vereist daarom een rijke, gelaagde maar ook toegankelijke vorm. Om aan deze verplichting te voldoen, volgt ze allerlei wetmatigheden. Zo heeft ze zich in de loop van de tijd een aanzienlijke collectie elementen, motieven, patronen en figuren gemaakt. Deze 'collectie' kan worden herkend en benoemd, maar wordt pas 'geactiveerd' in het fabricaat van een ontwerp. De architectuur heeft nochtans nooit het alleenrecht op die collectie verworven. De componenten die de architectuur opeist, zijn evenzeer aanwezig in de temporele, contingente werkelijkheid, en in de bouwsels, de objecten en de praktijken die haar vormen. Precies daarom mag een architect die betekenisvol wil ingrijpen op de realiteit a priori niets uitsluiten. Architectuur moet 'in en met' een context worden beraamd. In de kritisch-creatieve ontwerparbeid wordt stoffelijke en vormelijke presentie onlosmakelijk gekoppeld aan betekenis. Het gaat om het spoor dat de architectuur in de werkelijkheid achterlaat.

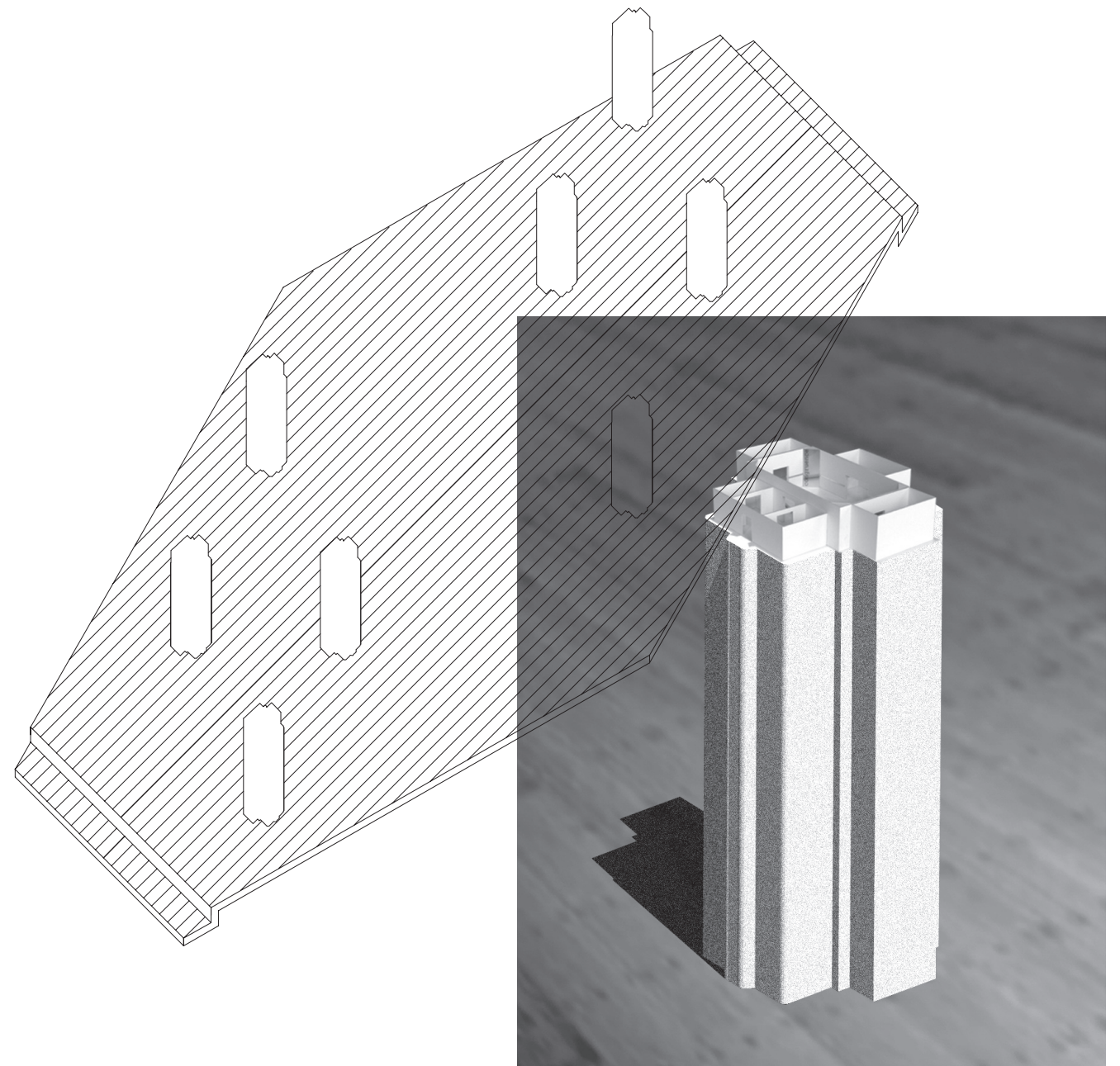
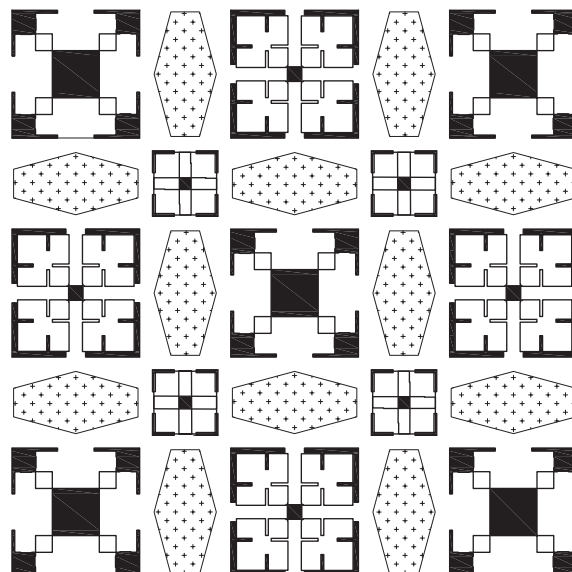
De Vlaamse situatie lijkt haast op maat gemaakt om de actualiteit van Venturi's argument te testen. Vlaanderen is allerminst een vruchtbare bodem voor een vernieuwende, laat staan visionaire architectuur. Speculatieve ambities vangen bot in een situatie die zich enerzijds concentreert op het reglementeren van de verschijning van het architecturale object, en anderzijds de weg van de minste weerstand volgt in alles wat de ruimtelijke ontwikkeling betreft. Er wordt dus voortdurend appel gedaan op de kritische component van de architectuur. Die ontwikkelt zich echter niet – of uiterst zelden – als een radicale afwijzing of in een volmaakt alternatief, maar wel binnen een ontwerp dat zich terugplooit op de onmiddellijke realiteit. De resonantie van Venturi's argument heeft vooral te maken met een zich gestaag ontwikkelend repertorium van ontwerphoudingen, strategieën, vormmiddelen en effecten; een repertorium dat er op is gericht om gewaarwordingen, beelden, types en tekens uit de omgevende realiteit te transformeren tot het materiaal waarmee architectuur wordt gemaakt, zodanig dat ze, weliswaar 'gefilterd' of 'vertaald', opnieuw kunnen worden uitgedragen.

We herkennen in vele recente projecten een tweeledige strategie: Vooreerst installeert het ontwerp de architectuur binnen een conditie waar haar vermogens weinig erkenning genieten. Vervolgens kan het de omstandigheid verstellen, precies omdat de eerste beweging de ruimte en middelen heeft vrijgemaakt om de oorspronkelijke conditie als een architectuurprobleem tegemoet te treden. Genoemde projecten ageren als transacties op de omstandigheden, operaties op de context. Ze sporen verbanden op en bewerkstelligen overeenkomsten. Het ontwerp dient zich aan als een verschuiving op de omstandigheid en blijft zichtbaar als een vertekening. De denkbaarheid van dit manoeuvre impliceert dat het bestaande kan worden aanvaard zonder de aanspraken van de architectuur terug te dringen; dat er kan op worden vertrouwd dat het postuur van een ontwerp zich blijvend zal aftekenen tegen de omgevende ruis. Hiermee herwint de architectuur de capaciteit om een perspectief op te leggen: om de dingen op een einder te schikken, een verdwijnpunt aan te wijzen en een gezichtspunt op te tekenen. De operatoren van een ontwerpstrategie die de architectuur kritisch aanwezig stelt en die aanwezigheid richt op de productie van betekenis, benoemen we met de termen 'congruentie' en 'vertekening' - "Congruence and Distortion", de titel van de voorgestelde tentoonstelling.

"The old clichés involving both banality and mess will still be the context of our new architecture, and our new architecture significantly will be the context for them."

(Venturi, 1966)

Tentoonstellingproject voor de Architectuurbiënnale van Venetië 2008.
Wedstrijd uitgeschreven door het Vlaams Architectuurinstituut.
Project augustus 2007
Curatoren: Guy Châtel, Kris Coremans & Maarten Delbeke
Tentoonstellingsontwerp: Guy Châtel & Kris Coremans, mmv. Thijs Verfaillie
Grafisch ontwerp: Bas Rogiers
Teksten: Guy Châtel & Maarten Delbeke

We vatten de tentoonstelling op als een drieluik. Ze bestaat uit een beeldmanifest, een collectie architectuurobjecten en een krant. Deze delen staan in een precieze onderlinge verhouding en krijgen elk een specifieke aanwezigheid in de tentoonstelling.

Het beeldmanifest toont de verschillende vormen die de tweeledige strategie in de Vlaamse ontwerppraktijk aanneemt en wordt op de wanden van het paviljoen gepresenteerd. Haar modaliteiten, de veelheid van haar middelen en effecten, worden geanalyseerd en benoemd aan de hand van een ruime selectie projecten. De prints van beelden en tekeningen worden met aanplaklijm op de muren geafficheerd. Ze worden boven en onder een horizontale strip geschikt die over de volledige ontwikkeling van de tentoonstellingswanden (ca. 100m) doorloopt. De strip wordt samengesteld uit spiegelgepolijste rvs-plaatjes waarop alle tekst (credits, legendes, projectfiches, toelichtingen en argumenten, sub- en hoofdtitels) met de lazer is ingebrand.

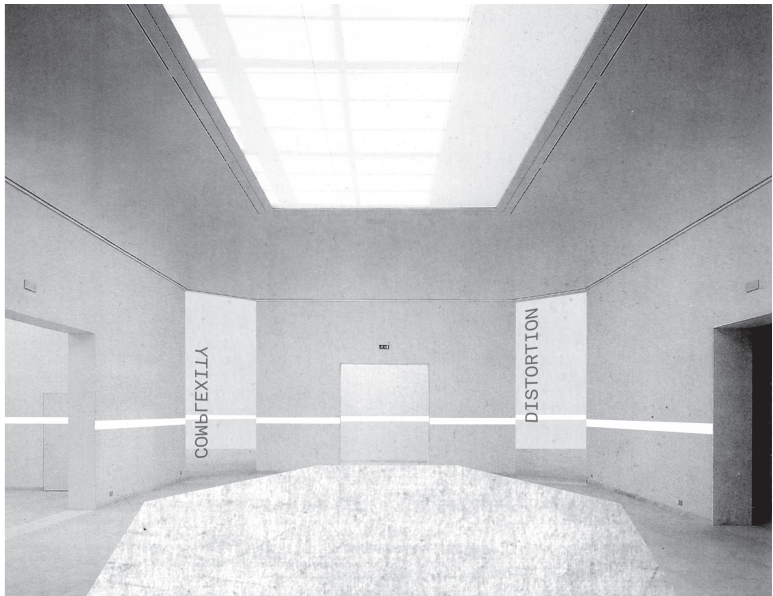
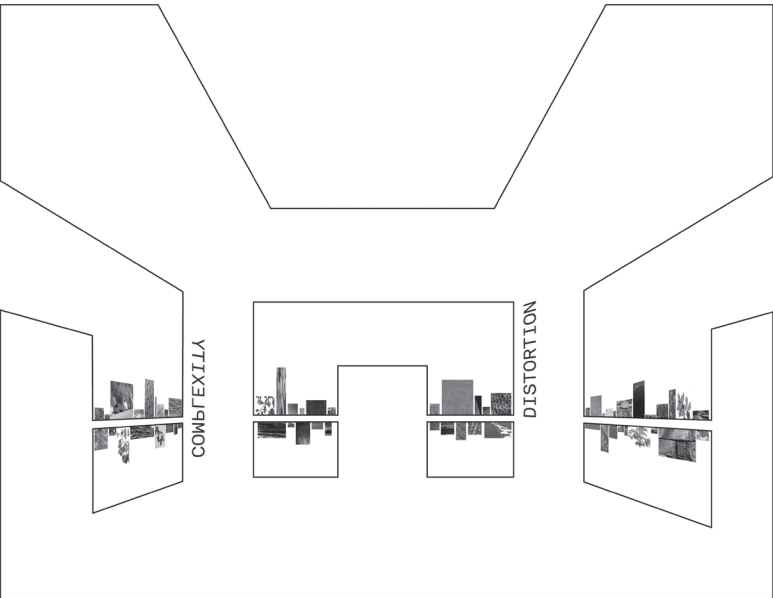
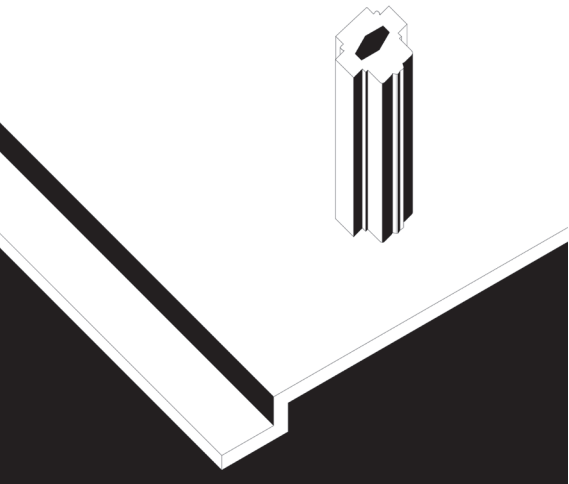
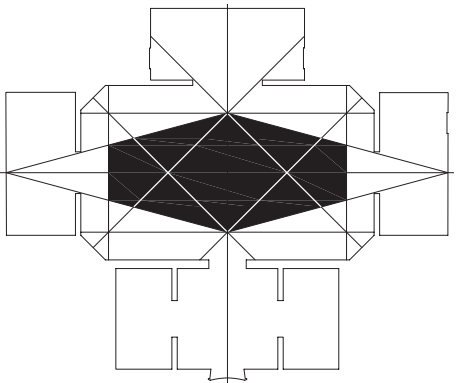
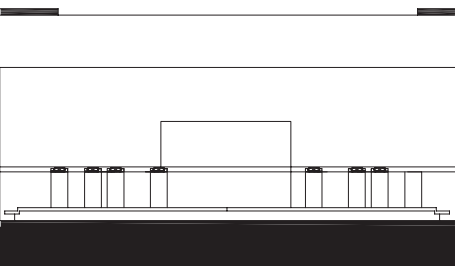
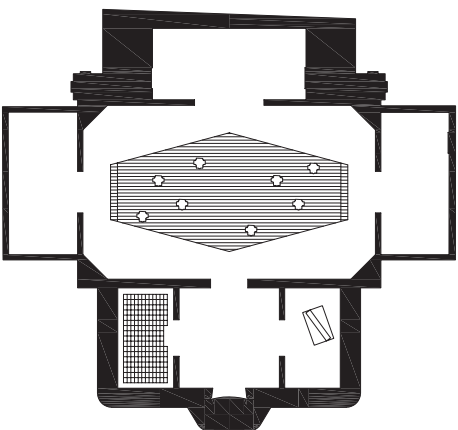
De collectie architectuurobjecten wordt in de centrale ruimte van het paviljoen getoond. Acht architectenbureaus worden uitgenodigd en krijgen elk een gipsen sokkel ter beschikking. Het model van de sokkel correspondeert met een prismatische extrusie van het grondspoor van het paviljoen op schaal 1/50. We vragen de ontwerpers om op dit ‘terrein’ (en, per definitie, binnen de ruimtelijke en institutionele context van het paviljoen en de biënnale) hun ontwerppraktijk – hun architectuur – te presenteren aan de hand van een ruimtelijk object.

In de krant wordt het argument van de tentoonstelling discursief uitgewerkt. De verdeling van de krant krijgt een eigen plaats in het paviljoen. De gehele stock wordt in een van de kleine kamers naast de vestibule opgesteld en bezet er de volledige vloer. De krant kan daar eenvoudigweg worden meegenomen uit een open pak. Met het slinken van de stock zal de vloer geleidelijk vrijkomen, en zo het verdisconteerde bezoekersaantal zichtbaar maken.

De tentoonstellingsarchitectuur is opgevat als een proeve van congruentie en vertekening: de inrichting voegt zich naar de architectuur van het paviljoen om er een vertekening op aan te brengen. In het centrum plaatsen we een houten podium. Omdat het centrum zo wordt onderscheiden van zijn omhulsel worden alle wanden – die van de grote zaal en van de zijkamers – evenwaardiger. Aldus kunnen ze samen dienen als een continue drager voor het beeldmanifest, terwijl de sokkels met de architectuurobjecten ‘op de planken’ van het podium worden geplaatst.

De verhouding tussen het podium en de wanden weerspiegelt de wederkerige subject-object relatie van de architectuurobjecten en het manifest. De collectie is een bijzondere kristallisatie van het manifest; het manifest schetst het culturele landschap waarin de ontwerpers positie nemen. De boventafels van de sokkels worden op dezelfde hoogte afgeregeld als de onderzijde van de continue strip. Het manifest en de architectuurobjecten ontmoeten elkaar op één horizon. De spiegeling van de strip onderbreekt de wanden; de horizon doorsnijdt de tentoonstellingsruimte. Het statige karakter van het paviljoen wordt aangevreten door de scenografie van de tentoonstelling.

Terwijl het podium de centraliteit van het paviljoen bekrachtigt, heeft het een tegengestelde uitwerking op de modaliteiten van het bezoek. Het platform bevindt zich op zithoogte, maar plaatsnemen op de rand is van het centrum weggijken. De constructie onderbreekt bovendien de looplijnen die door het midden van de zaal voeren. De aanwezigheid van het platform insinueert een perifeer parcours. De wandsegmenten die de hoeken van de zaal afschuinen, worden met spiegels bekleed. De begrippen die de tentoonstelling schragen, zijn er in zwarte letters op aangebracht. Per paar bezetten ze diagonaal tegenover elkaar staande posities: de titelwoorden in recht schrift, de referentiebegrippen in spiegelschrift. De spiegeling brengt een visuele vermenigvuldiging voort die de ruimtelijke eenheid van het paviljoen laat opgaan in een labyrintisch continuüm. Op de perimeter van de zaal ontvouwen dieptezichten een enfilade van kamers. Het spel van even en oneven spiegelingen plaatst er de gekruiste begrippenparen in een repetitieve sequentie.

CONGRUENCE

COMPLEXITY

DISTORTION

CONTRADICTION

CONGRUENCE

DISTORTION

COMPLEXITY